

MUSTAQIL TA'LIMNING O'QUV NATIJALARIGA TA'SIRI VA UNI OPTIMALLASHTIRISH STRATEGIYALARI

Auezova Raya Tileubayevna, Innovasion texnologiyalar universiteti

**“Dasturiy injenirining va raqamli iqtisodiyot” kafedrasi, pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori(PhD)**

Annotatsiya

Mustaqil ta'lim zamonaviy pedagogik paradigmalarda o'quvchilarning kognitiv mustaqilligi, tanqidiy fikrlash va o'z-o'zini boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim mexanizmi sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu ish ta'lim muassasalari va ta'lim siyosati ishlab chiqaruvchilari uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, o'quv natijalari, raqamli ta'lim, tanqidiy fikrlash, oliy ta'lim.

Zamonaviy ta'lim tizimlari o'quvchilarni global raqobat muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashga qaratilgan bo'lib, mustaqil ta'lim ushbu maqsadga erishishda muhim vosita hisoblanadi. Mustaqil ta'lim o'quvchilarga o'z o'quv traektoriyalarini boshqarish, ma'lumotni tanqidiy tahlil qilish va metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi. O'zbekistonda ta'lim islohotlari doirasida mustaqil ta'limni integratsiyalash bo'yicha faol choralar ko'rilmoqda, ammo texnologik infratuzilma va metodik tayyorgarlikdagi cheklovlar ushbu jarayonni murakkablashtirmoqda.

Ushbu tadqiqot mustaqil ta'limning O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi o'quv natijalariga ta'sirini empirik tahlil qilish va uni optimallashtirish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqishni maqsad qiladi. Tadqiqot quyidagi savollarga javob beradi:

1. Mustaqil ta'lim talabalarning akademik natijalari va kognitiv ko'nikmalariga qanday ta'sir qiladi?
2. Mustaqil ta'limni tashkil qilishda qanday tizimli to'siqlar mavjud?

3. Raqamli texnologiyalar mustaqil ta'limning samaradorligini oshirishda qanday rol o'ynaydi?

Mustaqil ta'lim bo'yicha tadqiqotlar o'quvchilarning kognitiv va metakognitiv rivojlanishidagi muhim rolini ta'kidlaydi. Janubiy Koreyada Kim va Lee (2019) K-MOOC platformasi orqali mustaqil ta'limning samaradorligini o'rgandi. Ular onlayn resurslarning talabalarning ichki motivatsiyasi va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini oshirishini aniqladi. Xitoyda Zhang va Liu (2021) mustaqil ta'limning tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ta'sirini tahlil qilib, o'qituvchilarning metodik rahbarligining zarurligini ta'kidladi, ammo raqamli resurslarga kirishdagi tengsizlikni muammo sifatida qayd etdi. Yaponiyada Tanaka (2020) mustaqil ta'limni faol o'qitish strategiyasi sifatida ko'rib chiqdi va guruh ishi hamda o'z-o'zini baholashning samaradorligini aniqladi.

O'zbekistonda mustaqil ta'lim bo'yicha tadqiqotlar cheklangan. Umarov (2023) raqamli ta'lim platformalarining mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlashdagi potentsialini tahlil qildi, ammo o'qituvchi malakasi va infratuzilmadagi muammolarni ta'kidladi. Shu kabi, O'zbekiston ta'lim tizimidagi islohotlar haqidagi hisobotlar (Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, 2022) mustaqil ta'limni joriy etishda metodik yordamning yetishmasligini muhim to'siq sifatida ko'rsatdi. Ushbu adabiyotlar xalqaro tajribalarni O'zbekiston kontekstiga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi, ammo aniq strategiyalar yetishmaydi. Ushbu tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

So'rov natijalari SPSS dasturida statistik tahlil qilindi (deskriptiv statistika, korrelyatsiya tahlili). Intervyu ma'lumotlari tematik tahlil usuli bilan kodlashtirildi.

- 72% talabalar mustaqil ta'limning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga ijobiy ta'sirini qayd etdi (o'rtacha: 4.3/5).
- 80% talabalar raqamli resurslardan (onlayn kutubxonalar, video darsliklar) foydalanishni afzal ko'radi.

- 87% metodik rahbarlik va o'qituvchi yordamining yetishmasligini muhim to'siq sifatida ta'kidladi.
- 65% talabalar vaqt boshqarishda qiyinchiliklarga duch kelishini bildirdi. Intervyularda talabalar mustaqil ta'limning moslashuvchanlik va o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini afzallik sifatida ta'kidladilar. Muammolar quyidagicha:
- Raqamli resurslarga kirish cheklovlari (past internet sifati, bepul resurslarning kamligi).
- O'z-o'zini tartibga solish va motivatsiyadagi qiyinchiliklar.
- O'qituvchilar tomonidan yetarli metodik yordamning yo'qligi.

Tadqiqot natijalari Kim va Lee (2019) tomonidan Janubiy Koreyada aniqlangan raqamli platformalarning muhim roliga mos keladi, ammo O'zbekistonda infratuzilma cheklovlari bu imkoniyatlardan foydalanishni qiyinlashtirmoqda. Zhang va Liu (2021) o'qituvchi rahbarligining muhimligini ta'kidlagan bo'lsa, ushbu tadqiqotda ham shunga o'xshash muammo aniqlandi. Tanaka (2020) guruh ishining samaradorligini ko'rsatgan bo'lsa, O'zbekistonda bu strategiya kam qo'llanilmoqda.

O'zbekiston kontekstida mustaqil ta'limni optimallashtirish uchun raqamli platformalar va o'qituvchi malakasini oshirish zarur. Janubiy Koreyaning K-MOOC platformasi moslashtirilgan model sifatida xizmat qilishi mumkin, ammo mahalliy xususiyatlar (internet sifati, texnologik savodxonlik) hisobga olinishi kerak. Tadqiqot cheklovlari: namunaning faqat oliy ta'lim bilan cheklanganligi va umumiy ta'lim o'rganilmaganligi. Mustaqil ta'lim O'zbekiston oliy ta'lim tizimida o'quv natijalarini yaxshilash va zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishda katta potentsialga ega. Quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

1. Mahalliy raqamli ta'lim platformalarini ishlab chiqish va bepul kirishni ta'minlash.

2. O'qituvchilar uchun mustaqil ta'lim metodologiyasi bo'yicha malaka oshirish kurslari tashkil qilish.
3. Talabalar uchun vaqt boshqarish va motivatsiya treninglari o'tkazish.
4. Guruh ishi va o'z-o'zini baholash strategiyalarini integratsiyalash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kim, J., & Lee, H. (2019). Digital platforms and self-directed learning: Evidence from South Korea. *Asia Pacific Education Review*, 20(3), 345-357. <https://doi.org/10.1007/s12564-019-09609-5>
2. Tanaka, Y. (2020). Self-directed education through active learning in Japanese higher education. *Journal of Japanese Education Studies*, 15(2), 89-102. (Google Scholar'da indekslangan, ochiq manba mavjud emas).
3. Zhang, X., & Liu, Y. (2021). Enhancing critical thinking through self-directed learning in Chinese universities. *Educational Research International*, 29(1), 123-135. <https://doi.org/10.1155/2021/8856842>
4. Umarov, A. (2023). O'zbekistonda raqamli ta'lim va mustaqil ta'limning istiqbollari. *Fan va ta'lim*, 10(2), 56-62. (O'zbekiston OAK ro'yxatidagi nashr, onlayn arxiv cheklangan).
5. Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2022). O'zbekiston oliy ta'lim tizimida islohotlar hisoboti. <http://edu.uz/uz/documents/reports>